

met Babel  
ods van een  
Schrift wordt  
t inspiratie

organisch is.  
ut verstaan;  
dan gemeen-  
gen — naar  
menschen —  
zich in den  
en.  
is volk min-  
en.

die steeds  
slag zijn ge-  
is van wijs-  
e richtingen  
n het kwaad

ereformeed  
gang van de  
rjsbegeerte"

in de weelde

voldaan.  
ATERINK.

gang van de  
sel en Mo-  
s te maken  
eken, die al-  
len, de twee  
an Ligthart,

t bewerking  
chriften van  
menwerking  
en volksuit-  
Ligthart's.  
Het Nieuws-  
ling was in  
eerste editie  
elangstelling

deze bun-  
ten, toen de  
n dag was,  
ast de studie  
biografische  
Over Opvoe-  
doeling een  
der keurig  
over ik kon  
n bovendien,  
zer trachten  
t, zooals het  
preekt.  
Moeder" en

onvolprezen  
tekort" het  
het de vrou-  
zonder mooi  
leding geeft.

over Racine  
perige woor-  
te snuffelen  
n.

opmerkingen  
plaats deze:  
n door koo-  
gen moesten  
roken, want  
n, in tegen-  
the tragedie,  
cho, waarin  
che meisjes,  
gros' harem,  
n weer die  
ijn, op haar  
e geschree-  
was bij de  
r dat neemt  
zijn en niet  
n, die den  
L.

ook in zijn  
ere arm in  
eronderstelt  
e eigen per-  
dingen, dat  
ie levensop-  
enwichtigen  
al zich niet

meekt, dat de  
organist van

die in fijnheid daarvoor niet onderdoet, heeft dat niet zulk een natuurlijke grond. En juist daarom ligt in dit stuk materiaal om z'n zielebeeld te leeren kennen, rijker, dan menig uitvoerig ander betoog geven kan.

De vergelijking met Boudier—Bakker dringt zich te eerder op, waar zoo verrassende overeenstemming is tusschen wat zij zegt en wat Ligthart, lang te voren, schreef. Ook hij wijst op de levensstaak der moeder, als een grootsche, een heerlijke.

„Er zijn er, die liever concerten aanhooren, dan 't gebabbel hunner kinderen, liever een mooi boek lezen, dan een kinderhart. Er zijn er, die aanstonds moe worden, als haar kind veel te vertellen heeft, maar gansche middagen kunnen luisteren naar de verhalen van vriendinnen. Er zijn er, die de moeder-taak eigenlijk niet voldoende vinden om een vrouwenleven te vullen en niet naast, maar boven de verzorging der kinderen hun meesten en besten tijd geven aan geld verdienen, kunst of wetenschappelijk werk.”

Dezulkten verstaan niets van haar taak, want ze weten niet, „wat haar juist zoo'n stillen, duurzamen, krachtigen invloed geeft, het moederlijke”. „Zich aan de kinderen te geven en blijde toe te laten, dat de kinderen zich aan haar geven,” dat is het wezen van het moederschap. Reeds in de verzorging van den zuigeling legt de echte moeder haar gansche persoonlijkheid, en die invloed blijft, ook als de kinderen grootser worden. „Een moeder in de huiskamer te midden van een kring kinderen van verschillende leeftijd, is een compleet landsbestuur: vereenigde wetgevende en uitvoerende macht”. Moeder op haar plaatsje brengt licht en warmte in de huiskameratmosfeer. „Daarbij groeien de kinderen verstandelijk, maar vooral zedelijk.” En dan preekt ze niet en verbiedt weinig; ze geeft het voorbeeld van welwillendheid en werkzaamheid.

Met warmte bepleit Ligthart de beteekenis van deze plaats in het gezin, zich keerend tegen degenen, die praten willen van eentonigheid, minderwaardigheid, verveling.

„'t Mooiste stuk is misschien nog dat, waar hij de verhouding beschrijft van de moeder tot haar half- en heel-volwassen kinderen. Die weten meer dan zij: zijn knap in wis- en natuurkunde, hebben een oordeel over sociale problemen en over de wereldliteratuur — ze zijn moeder in alle opzichten de baas.

Maar zie nu eens, als „die zelfstandigheden” in moeilijkheid komen, in zeer reële moeilijkheid.

„Dan draaien ze om moeder heen, dan zijn ze onrustig, dan verlaten ze die sterk gevoelde zekerheid. Bij moeder schreien ze hun nooden uit, bij haar zoeken ze troost en voorlichting, al hun zelfstandigheid lost op, waar die met een verantwoordelijkheid gepaard gaat, die het onervaren hart niet dragen kan.... In het oordeelen en veroordeelen zijn ze moeder verreweg de meesters, maar als het op leven aankomt.... dan moet moeder er bij komen, de onnabare, en uit den nood helpen.... Ach, wat hebben juist die ouden moeder nog dringend noodig!”

Zoo is de moeder. Haar wezen is wijder. En waar zij zoo is, behoeft zij zich nooit bekommerd te maken over paedagogiek. Zij brengt paedagogiek voort, zoo maar als levensrealiteit stroomt die van haar uit, als de heerlijke vrucht van de juiste vervulling van haar moedertaak.

Ziehier, in deze teekening, het beeld van Ligthart, de fijngevoelige, de voor-alles natuurlijke paedagoog. Wie als man, zoo die dingen weet te zien, zoo de essentie weet te verstaan van de opvoeding van het kind in haar beste, wijl meest intieme

kennen uit de subjectieve nitingen van een min of meer groot aantal enkelingen, maar wél uit de objectiviteit, dat is de knechting en de onderwerping van het individuele aan de samenstemming van het geheel. De groote tijd, waarin Pascal zeide: „Je moi est haïssable”<sup>2)</sup>, kon niet rijk zijn aan dichterlijke ontboezeningen, die men aanduidt met het woord lyriek. Maar juist doordat de armoede aan lyrische poëzie een van de kenmerken is geweest van de grootheid der zeventiende eeuw, doet het alleszins weldadig aan, tusschen de dramatische episoden van Esther de zuivere gevoelspoëzie van de maagdenreien te ontmoeten.

De tweede opmerking, die ik maken wilde, betreft de Proloog, die het stuk inleidt. Deze staat niet in het minste verband met het treurspel en werd gemaakt, nadat het geheele stuk door de meisjes van Saint-Cyr onder de rechtsstreeksche leiding van Racine en Boileau reeds was ingestudeerd, en toen nog iets te doen moest worden gegeven aan een nichtje van Mme de Maintenon, Mme de Caylus, een pas getrouwd jong vrouwtje, dat van verlangen brandde om een werkzaam aandeel te hebben in de opvoedingen, die zulk een succes beloofden te worden. Deze proloog wordt uitgesproken door de allegorisch voorgestelde deugd der vroomheid, la Piété, en is één groote lofspraak op het bewind van Lodewijk XIV. De begeerte om dezen monarch welbehaglijk te zijn, is er heel duidelijk in, en wij kunnen onzen ironischen glimlach niet onderdrukken bij

<sup>2)</sup> het eigen ik is verfoeilijk

zijde, moet zijn een opvoeder par droit de naissance.

Wat dan deze geboren paedagoog als de hoofdzakelijk van allen omgang met kinderen is: waarheid. Dat komt telkens uit in z'n werk: „Over Opvoeding”, in de verschillende artikelen van deze bundels; 't is het onderwerp van het tweede stuk, waarop we de aandacht willen vestigen, juist omdat het deze stof behandelt — 't is karaktertrek van den auteur zelf. In den gang van dit artikel, dat eerst beschouwing geeft over de gedragingen van ouden tegenover de kinderen, daarna over het oordeelen van kinderen over de personen, met wie ze in aanraking komen, eindelijk over de kindervragen en onze antwoorden, komen alle mogelijke verhoudingen aan de orde, die de praktijk der opvoeding kent en in de vele voorbeelden, die het betoog versterken, de pittige, dikwijls verrassende opmerkingen, die daaraan worden vastgeknoopt ligt een schat van paedagogisch materiaal. De auteur levert het afdoend bewijs, dat waarheid in de opvoeding deze drie groote voordeelen heeft: dat de kinderen bij de ouders blijven, dat dezen hen leeren kennen, zooals ze zijn, dat het rijper en milder oordeel van ouden invloed oefenen zal op het hunne.

In deze drie resultaten is het ideaal getekend, dat Ligthart van de opvoeding zich stelt en in dat ideaal ligt tegelijk de karakteristiek van z'n persoonlijkheid, zooals die door Prof. Casimir in een woord vooraf wordt geschetst. Daarom meende ik deze stukken te mogen aanmerken als de kern van de beide bundels.

Vele van de overige stukken („Zielsontwaken”, „Vertrouwen”, „Een lieflijke naam”, „Volhard”, „Wek godsdienst in het kinderhart”) zijn zeker de lezing waard, bevatten ook veel, dat mooi is uit didactisch oogpunt en paedagogisch bruikbare gegevens verschaft, maar gemist wordt de eenige grondslag, waarop naar ons oordeel alle zedelijke verheffing, ook van 't kind, moet worden gebouwd, de positief christelijke levensbeschouwing. Het goede, eerlijke, ware, liefdevolle, dat Ligthart ter zake van de opvoeding bepleit, is voor hem vrucht van geperfectioneerde menschelekheid, niet de eisch van beginsel. Daarom blijven we, bij alle waardeering voor den rijkdom aan paedagogisch inzicht, bij volle erkenning van de zeldzame gaven van goedmoed en verstand, die Ligthart hebben gesierd, tegenover zijn levens- en wereldbeschouwing gereserveerd.

Wat intusschen niet zegt, dat we de lectuur van deze bundels niet zouden aanbevelen. Ze zijn integendeel de lezing over-waard, niet het minst om de genoemde stukken.

C. T.

Correspondentie. Men gelieve correspondentie, die op de administratie van ons blad betrekking heeft, niet te richten tot mij, maar tot de Uitgevers Oosterbaan & Le Combre te Goes. Wat mij werd gezonden, heb ik doorgestuurd; duplicering is dus onnodig.

C. T.

## ZENDING EN EVANGELISATIE.

### Het nabije Oosten.

#### III.

De toegang tot de Mohammedaansche wereld in het Nabije Oosten ligt, gelijk wij in ons tweede artikel hebben uiteengezet, voor het Westen open; en de zending, die de teekenen der tijden verstaat, maakt van de door God gegeven gelegenheid gebruik ook.

Overal gaat dit echter niet.

Le Rhin vit tant de fois disperser les armées<sup>3)</sup>

als wij bedenken, dat dit pralerige vers slaat op den door Condé en Turenne zelf geleiden overtocht bij het Tolhuis van Lobith, dat bewaakt werd door vijfhonderd Eriessche jongens.

De slotverzen van de proloog zijn zeer merkwaardig, omdat ze ons doen zien hoe Racine nu, bekeerd, en met sterk geprononceerde Jansenistische neigingen, dacht over de toneelkunst, die hij twaalf jaren geleden, met de volheid en de macht van zijn heerlijk genie tot een ongekennde hoogte had opgestooten. Hij spreekt daar de schouwburgbezoekers aan, die zich onder zijn gehoor mochten bevinden:

Et vous, qui vous plaisez aux folles passions  
Qu'allument dans vos cœurs les vaines fictions,  
Profanes amateurs de spectacles frivoles....<sup>4)</sup>

Hij waarschuwt hen heen te gaan vóórdat zij zich vervelen bij den heiligen ernst van de Vroomheid, wier eenige vermaken God, de vrede en de waarheid zijn!

Zooals reeds gezegd is, waren de opvoeringen van Racine's Esther triomfen zoowel voor de lieflijke meisjes, die hare rollen — ook die van Ahasveros, Mordechai en Haman — in de perfectie speelden, zoowel als voor den dichter, die het gehoor in verrukking bracht door het zachte maat-

<sup>3)</sup> De Rijn zag zijn legers zoo vaak alle kanten heen vlieden.  
<sup>4)</sup> En gó, die behagen gelept in 't dwaze spel der hartstochten.

Dat in uwe harten ontboken wordt door allerlei ijdel verzaaiel.  
Onheilige liefhebbers van leeg vertoon....

Met name Anatolië (Klein-Azië) blijft voor de zending nog hermetisch gesloten.

Toen toch de Jong-Turken uit Europeesch Turkije veelszins moesten wijken, hebben zij in Klein-Azië een rijk gesticht zoo sterk en geweldig, dat de Europeesche mogendheden er ernstig rekening mee moesten houden. De Turk is er door tot een te vreezen macht geworden. Hij is heelemaal niet meer de „zieke man”.

Hij voelt zich.

Het bloedbad, te Smyrna aangericht, zegt reeds zooveel. Maar Prof. Richter geeft er nog een treffend staaltje van.

De Amerikaansche zending vroeg toegang tot Anatolië. En als antwoord werden de drie volgende maatregelen getroffen door de Kemalistische regeering:

Ten eerste kregen alle buitenlanders het bevel zich te laten registreren; daarmee hielden zij op vreemdelingen te zijn, en vervielen tevens de privileges, die zij als burgers van een vreemde nationaliteit genoten.

Ten tweede werd er toestemming verleend scholen, zendingsscholen, te bouwen, indien er een voldoende aantal kinderen van die bepaalde nationaliteit gebruik van kon maken; praktisch werd het scholen-bouwen door den eersten maatregel onmogelijk gemaakt; door de registrering waren er geen kinderen meer van die vreemde nationaliteit.

En ten slotte werd aan alle Christenen in het binnenland bericht, dat zij „verlof” hadden het land te verlaten; maar dit „verlof” was gelijkstaande met een bevel; wie niet heenging kon zich op het ergste voorbereiden.

Bloeddorstig en wreed tegen de Christenen zijn de Turken nog steeds.

Dat leert o.m. ook de droeve geschiedenis der Nestorianen. Zij woonden rustig en vredig in de Urmia-vlakte en het daarna grenzend Westelijk bergland. Tot in 1915 deze vlakte mee een deel van het groote strijdtoneel werd. Het Turksche leger rukte er binnen, en wist binnen korten de vruchtbare vlakte in een woestijn te herschoppen. Wel kwamen straks de Russen, en moesten de Turken wijken; maar toen in Rosland de revolutie uitbrak gingen de Russen weer heen, om in 1918 plaats te maken voor de Turken. Wat de Turken in 1915, daarna de Russen en de Koerden nog hadden overig gelaten, werd tot in den wortel vernield. Deze jaren zijn met bloed geschreven; de Syriërs of Nestorianen vochten om hun leven tegen Persen, Koerden en Turken. De uitslag was niet onzeker.

Het overschot der eertijds welvarende bevolking week ten getale van 80.000 naar het Zuiden in wilde vlucht; wat door het zwaard der vijanden niet viel, bezweek in het wilde bergland door honger en koude; en slechts een vierde deel wist het leven te redden. Behalve de vele tienduizenden, in Urmia zelf omgekomen, waren er nog eens 60.000 dooden in het gebergte achtergebleven. Terecht zegt Prof. Richter, dat de ondergang van een der oudste Christelijke kerken iets tragisch heeft.

En nu zwijgen wij maar van de Armeniërs, van wie er honderdduizenden zijn geslacht; ja, geslacht is een niet te sterk woord.

Dat door deze moordpartijen het Christendom in het Nabije Oosten een geweldige knak heeft gekregen, is wel duidelijk. En tevens spreekt het vanzelf, dat er naar gestreefd wordt juist onder de moordenaars het Evangelie te brengen.

Dat dit onder de Turken niet gemakkelijk vallen zal, wezen wij reeds boven aan. Maar er zijn

gehuid zijner statige alexandrijnen, en ook voor Mme de Maintenon, die de ziel was geweest van dit schoone dramatische feest.

Maar toch hadden verscheidene personen zich geërgerd aan het wereldsch gedoe, dat toch allermint op een school, die door zusters gehouden werd, paste. De pastoor van Versailles, Hébert, had pertinent geweigerd er bij tegenwoordig te zijn. Ook de zusters-onderwijzeressen waren alleen op uitdrukkelijk bevel van den koning in de zaal aanwezig, zij zaten tusschen de meisjes in, met neergeslagen oogen, de rozenkrans aftellend onder het prevelen van hare gebeden. Wat deze vrome zielen vooral hinderde, was de invasie van het hof, dat onder den schijn van vroomheid nog zooveel van den ouden zuurdeesem liet doorwerken.

Mme de Maintenon vond haar houding wel wat overdreven, maar nadat er twee of drie accidentjes waren geconstateerd, die niet eens met een overhaast huwelijk konden worden goedge maakt, gingen ook hare oogen open voor het groote gevaar waaraan zij haar school had blootgesteld.

Dat heeft haar evenwel niet verhinderd, zich korten tijd na deze gebeurtenissen tot Racine te wenden met het verzoek weer voor haar pupillen een toneelstuk te schrijven, waaruit alle liefde verbannen moest zijn. In 1689, twee jaren na Esther, was de groote dichter gereed, nu met een veel grooter en ingewikkelder treurspel, Athalie. Vooraf stelde Mme de Maintenon vast, dat dit stuk zou worden gespeeld, zooals wij reeds gezegd hebben, zonder costumeering en zonder decors, en dat de koning slechts van enkele hovelingen vergezeld zou zijn.

MARMELSTEIN.

ook andere streken; en met name die onder Engelsch mandaat staan, bieden voor de zending een goede kans.

Neem b.v. Arabië. Door den oorlog is het onder Engelsch protectoraat gekomen. De koning moet op de Engelsche regeering steunen, ook al om financiële redenen, daar zijn inkomen o.a. vermindert werd met 300.000 pond, die hij tevoren uit Konstantinopel ontving, maar zich door den val van den Khalief zag ontgaan. In dit land, waarin vroeger iederen Christen een zekere dood wachtte, drongen nu colporteurs binnen met hun Bijbels, en zendeling-artsen predikten met de daad de liefde van den Heiland.

Met opzet schrijven wij dit in den verleden tijd. Immers, het schijnt, dat de toestand niet meer zoo zonnig is. De koning schijnt zich te verstaan met den koning van Egypte, om dezen te steunen in zijn streven naar den Khalief-titel. Bovendien hebben de fanatieke Hedoufienstammen in het binnenland zich vereenigd, en de koning zal met hun streng Mohammedaansch geloof ernstig rekening moeten houden. Om deze oorzaak vreezen wij, dat van de Amerikaansche plannen, om in Djedda een zendingshospitaal te stichten, niet veel komen zal. Het kookt in Arabië.

In Persië is meer leven te aanschouwen; zelfs wordt gezegd, dat er geen land is in het Nabije Oosten, dat zooveel grond voor goede verwachting oplevert als Persië. En daarvoor zijn vele oorzaken aan te wijzen.

Hier hebt ge niet het zuivere, fanatieke Mohammedanisme, maar een door vele secten verzwakte Islam. Dan dringt de Westersche cultuur van alle kanten het land binnen. Kranten en tijdschriften, die van alles leeren en zoo het conservatieve Mohammedanisme ondermijnen, worden met graagte gelezen. En zoo is er allerwegen een opwaking gekomen, die de zending benutten kan.

De Christelijke kapellen zijn overvol; de kinderen worden naar de Chr. scholen gezonden; de colporteurs worden vriendelijk ontvangen; en waar vroeger de overgang tot het Christendom een wesen dood beteekende, propageeren de Christenen nu vrijmoedig hun geloof.

In Egypte is ook al een wolkje als eens mans hand te bespeuren. Niet alsof de haat tegen het Christendom daar niet groot zou zijn! Want toen het bloedbad, door de Turken in Smyrna aangericht, bekend werd, trokken de Mohammedaansche Egyptenaren door de straten van Alexandrië met een gebroken crucifix, als een teeken van den zege van de Halve Maan. Toch is het een teeken destijds, dat de groote Universiteit El-Azhar (zeer typeerend door Prof. Richter een Middeleeuwsche priesterschool genoemd) haar leerlingen-getal dalen zag van 15.000 op 6000. Ook hier nemen de vrouwen deel aan het publieke leven. En zelfs de

Mohammedaansche leeraars scharen zich onder de prediking der zendingen.

Zelfs in Klein-Azië en aangrenzende streken breekt een lichtstraal door.

Immers, de wreede vervolgingen van den Turk hebben de eenwoudse kerken, de Gregorianen of Armeniërs en de Grieksch-Katholieken, naar de Protestantische kerken en de zending toegedreven; eenwouds stonden ze kortweg gesproken vijandig tegenover elkander; maar het gemeenschappelijke gevaar heeft den scheidsmuur omgeworpen. Er is toenadering niet alleen, maar ook behoefte aan gemeenschappelijk arbeiden. Teyoren deden de inheemsche kerken aan verbreiding van het Evangelie niets en zij dachten er ook niet over om er iets aan te doen. En nu slaan zij met de zending de handen ineen. Het is een wonder Gods.

Bovendien toonen de Koerden ontvankelijk te zijn. Zelfs onder Turken, die buiten het Kemalistisch bewind staan, is toenadering op te merken.

In Palestina is de Deutsche zending teruggekeerd. Veel vonden zij er verwoest. In vroegere jaren was de zorg voor de melaatschen een hoofd-deel van hun arbeid, maar dat zal spoedig tot het verleden behooren; behalve de melaatschen-asyl der Duitschers is Palestina van melaatschen gezuiverd; zij zijn allen door den oorlog en koorts en honger omgekomen!

Syrië is ook toegankelijk voor de zending, zoo lang tenminste Frankrijk er zich handhaaft; moet het wijken voor de Turken, dan is de ellende niet te overzien. Te Beyroet heeft de zending een rezendrukkerij; en ook is opmerkelijk het verlangen naar volksscholen.

Alles te zamen genomen, kan worden gezegd, dat er in het Nabije Oosten een nieuw tijdperk is aangebroken, dat ook nieuwe krachtsontwikkeling vraagt, en het inslaan van nieuwe wegen.

Deze overwegingen hebben geleid tot het houden der groote Zendingsconferentie te Jerusalem. Daar werd voor het eerst de geheele zending onder de Mohammedanen nauwkeurig beziën en besproken. Deze Conferentie is een evenement geweest van groote en verstrekkende beteekenis in de Mohammedanen-zending.

J. D. W.

Naschrift. Reeds drie weken geleden schreven wij het bovenstaande, ook wat Arabië betreft, en wij zien nu de vrees, dat de hospitaalplannen te Djedda niet zoo gemakkelijk verwezenlijkt zullen worden, droevig bevestigd. De berichten in de bladen spreken van de zwakke positie van den Arabischen vorst, die te vergeefs de hulp van Engeland inriep tegen de oprukkende, fanatieke Wahabieten; Engeland meent, dat de worsteling om Mekka, en daarin om de oppermacht in Arabië, een godsdienststrijd is, waarin het zich niet mengen mag. Gelukt het den Bedoeienstammen Mekka te nemen, en den koning van zijn macht te berooven, dan zal dit niet in het voordeel

Na lang zieletoogen kreeg deze leer ook van den Hoogleraar Van Oosterzee, die anders in menig opzicht wel „de laatste der academische belijders” mocht heeten, in zijn Dogmatiek den genadeslag. Dat was een reden te meer voor De Heraut om te pogen, dit begraven leerstuk weer uit zijn puin op te delven: een poging, waarin het blad zóó uitnemend slaagde, dat Dr Kuyper in later jaren op zijn college Dogmatiek, *Locus de Foedere*, blz. 93, het verschil tusschen het voorheen en het thans aldus kon aangeven:

In mijn studententijd werd er over het Verbond nooit met een woord gesproken. Slechts in enkele kringen, waar de oude schrijvers nog geliefd waren, wist de man er iets van, maar vrouw en kinderen niet. Een zaak van religie was het dus toen niet meer, maar een soort theologastiek. In Utrecht gekomen, hoorde ik ervan, en ben toen de bronnen gaan onderzoeken en zoo er weer in thuis geraakt. Langzamerhand is de verbondsleer nu, Gode zij dank! weer opgekomen als een levende kracht. Men hoort er weer van in gebed en predikatie. En niet alleen de mannen, ook de vrouwen en kinderen houden er zich nu weer mee bezig.

Opmerking verdient nog, dat Dr Kuyper op het einde van dit deel een toelichting over den doop inlascht in de woorden van een oud-vaderlandsch godgeleerde. Deze godgeleerde, verder nog „onze scherpzinnige belijder” genoemd, was Appellius, die het recht op den doop voor het kind grondde, niet in het geloof der ouders, maar in de betrekking waarin het kind tot de gemeente staat.

Van dit gevoelen is Dr Kuyper later teruggekomen.

Hoe het kwam, dat hij destijds nog op Appellius dreef, verklaarde zijn zoon, Dr H. H. Kuyper, in Hamabdiel, blz. 33 en 34 aldus:

„Toen de Heraut zijne artikelen over de particuliere genade en de leer der verbonden schreef, lag dit terrein der Gereformeerde theologie zoo goed als geheel braak. De Vermittlungs-theologie, die toen heerschte, voelde het belang van deze dogma's niet. Wat onze vaders desaan-gaande geleerd hadden, lag onder het stof der eeuwen bedolven. Alleen in de kringen van ons volk, waarin het Gereformeerde leven in stilte nabloeide, werd de verbondsleer nog gekend, en het oor moest daarom wel te luisteren worden gelegd naar wat in die kringen als Gereformeerde leer gold. Nu kende men in deze kringen natuurlijk geen

der zending zijn; in zulk een overwinning zou het fanatieke Mohammedanisme zegeprelen.

J. W.

## UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

ACTA der Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk, gehouden te Kalamazoo, Michigan, van 18 Juni tot 8 Juli, 1924.

Deze Acta vormen een kloek boekdeel van driehonderdvijf-en-zestig bladzijden druks. De uitvoering is bijzonder goed. De druk prachtig duidelijk en groot; de correctie is zeer nauwkeurig geweest. Het moge ons niet al te zeer hinderen als we gemeenlijk in het Nederlandsch van boeken of periodieken in Amerika gedrukt veel fouten vinden; onze stamgenooten veramerikanen in de laatste decennien bijzonder sterk. Deze Acta zijn in zeer goed verzorgd Nederlandsch gesteld, voorzover zij niet in het Amerikaansch-Engelsch werden gedrukt. Dat zulk een groot deel in die taal wordt weergegeven van het ter Synode verhandelde, strekke ten bewijze, dat het niet lang meer zal duren of de moedertaal dier kerkgemeenschap zal niet meer de taal zijn onzer stamverwanten. Dit kan ons spijten terwille van groot Nederland, echter, stel dat wij het konden, wij zouden het niet mogen voorkomen. Degenen, die van onze land-verhuizers naar Amerika trekken, zijn voor onzen stam verloren. Geheel anders staat het in dit opzicht met de emigranten naar Zuid-Afrika en nog gansch anders met die naar Nederlandsch-Indië vertrekken.

Toch kunnen onze menschen, die naar Amerika zijn verhuisd en zij, die nog zullen emigreren, ten grooten zegen zijn voor de groote Amerikaansche Republiek der Vereenigde Staten. Zij vormen daar thans reeds een betrekkelijk groot contingent van de leden der Reformed Church en zij hebben in de Christelijke Gereformeerde Kerk, met haar meer dan honderdduizend leden en haar centra in Grand Rapids, Chicago, Holland, Pellis, Kalamazoo en andere steden en staten, een kerkgemeenschap gevormd, waarin een krachtig gereformeerd leven en streven zich openbaart. Stelt deze kerkgemeenschap bijzonder de correspondentie met onze Kerken op prijs, wij moeten dat van onze zijde eveneens doen. Merkt de lezer dezer Acta telkens weer in hoe nauw verband zij met ons leven en willen leven, ons begeeren, om zoo met haar te leven, moge even sterk blijken. Willen zij gaarne van ons leeren; waarlijk wij kunnen dat ook wel van haar doen. Gaarne hadden wij reeds naar hare Synode van Kalamazoo een of meer afgevaardigden gezonden, echter het vaste voornemen en het ernstig streven der Deputaten voor de correspondentie is, om te slagen in hun pogen tot afvaardiging naar de eerstvolgende Synode in ons en hun Syno-

Latijn en de standaardwerken onzer beste theologen, die meest in het Latijn geschreven waren, waren daarom voor hen een gesloten boek. Ook de bezielde tolken der Gereformeerde levensbeschouwing uit de 16e en het begin der 17e eeuw waren slechts bij uitzondering bekend, omdat hun werken zoo zeldzaam waren geworden en te hoog in prijs. Voorzover de aansluiting aan het vroegere Gereformeerde leven geschiedde, liep de lijn meest over Brakel's Redelijken Godsdienst, of men verliet zich in Comrie's diepzinnige verhandelingen, of men dreef op de gemeenlijke predication van Smytegelt. Al te maal epigonen uit het laatste der 17e of uit de 18e eeuw, bij wie de oorspronkelijke kracht en frisheid der Gereformeerde Theologie reeds min of meer verzwakt was. Onder deze „oude schrijvers” gold nu vooral Appellius als de theoloog voor de Verbondsleer. Hij was de laatste theoloog in de 18e eeuw, die de verbondsleer uitvoerig behandeld had in zijn Aanmerkingen op het Evangelie, de Leer der Hervormde Kerk bevestigd, enz., en de helderheid van zijn voorstelling en de innige godsvrucht, die uit zijn werken straalde, hadden hem een groot vertrouwen bij ons volk geschonken. Was het dus wonder, dat Dr Kuyper Appellius beschouwde als den tolk der Gereformeerde verbondsleer en zelfs zonder zijn naam te noemen, breede citaten uit zijne werken in zijn artikelen overnam?

Bij de bespreking van den laatsten bundel „Uit het Woord” zullen we nog gelegenheid hebben nader op deze zaak terug te komen. Hier herinneren we slechts, dat Dr Kuyper in E. Voto, bij de behandeling van de catechismusvraag over den kinderdoop, tegen de theorie van Appellius opkwam.

Toch leefde ze ook toen nog zóó sterk onder het volk, dat W. de Jong, Evangelist van de Vrienden der Waarheid, die reeds in zijn geschrift uit 1880: Wat niet en wat al gereformeerd is, zich op Appellius had beroepen, nog in 1894 de verhandeling van Appellius over de ware natuur van den kinderdoop, opnieuw uitgaf. In 1900 echter ontwikkelde Ds K. Fernhout zijn ernstige bezwaren tegen de leer van Appellius aangaande den Doop der jonge kinderen. Tijdschrift voor Gereformeerde Theologie, jg. 8, blz. 83—101. Zie voorts over Appellius: G. Kramer, Het verband van Doopen Wedergeboorte, blz. 351—353. Over de Verbondsleer in de Gereformeerde Theologie, G. Vos, 1891, Grand Rapids, Mich.

## KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

CVIII.

83. Uit het Woord. Stichtelijke Bijbelstudien. Tweede Serie. Tweede Bundel. De Leer der Verbonden. Amsterdam, J. H. Kruij, 1885.

Deze tweede Bundel van de nieuwe serie „Uit het Woord”, volgde onmiddellijk op den eersten en was in Juni 1885 compleet. Hij bestaat uit vijf deelen: I. Het Verbond des Heeren. II. De Leer van het Verbond. III. Het Verbond der werken. IV. Het verbond der genade. V. De deelgenooten van het Verbond. Als aanhangsel volgt dan nog: Een zegel des Verbonds. Het zijn behoudens het Aanhangsel alle overdrukken uit De Heraut, waarin deze artikelenreeks van 29 Augustus 1880—23 October 1881 verschenen was.

Deze artikelenreeks over de leer der Verbonden hield onmiddellijk verband met de vorige over de particuliere genade, en bedoelde te laten uitkomen, dat Uitverkiezing en Genadeverbond niet twee polen zijn, die elkaar uitsluiten, maar dat veeleer het Genadeverbond de heerlijke bedding is, waardoor het water des levens ons uit de diepte der Uitverkiezing toevloet.

Men was echter aan de Verbondsleer ontwend. De verbondstaal zweeg op onze kansels, het Verbond raakte zoek op onze catechisaties en werd aan onze hoogeschoolen als antiquiteit belachen. En het einde was, dat bijna niemand meer voelde, wat hij voor Gods eer of zijner ziele zaligheid toch eigenlijk aan die Verbondsleer had. Vandaar nu deze poging van Dr Kuyper, om aan die vergetelheid een einde te maken, en Gods kinderen, ook onder het tegenwoordig geslacht, te doen voelen, wat die Verbondsleer voor Gods verborgen omgang als religieus element in zich draagt.

Met ernst had De Heraut indertijd ook geprotesteerd tegen de geringschatting, waarin de heilige Verbondsleer door de nieuwere orthodoxie gebracht was, en met name kwam dit blad op tegen Dr Is. van Dijk, toen deze, Dr van den Bergh's proefschrift uit zijn voegen lichtend, de teedere Verbondskwestie verlaagde tot de afmetingen van een methodologisch geschil. Zie Studiën, dl VI, blz. 1—49, en De Heraut, nr 123.

dejaar 1924 in Genera afvaardigde houdt vees gaan zou vooraf hee de belangr zij de Ac ingestudee nomen va in de Ker slag, gene wachten onze afge steld. Hun leggen. E door wa rakende Dr R. Jar De eerste Synode w kende he werd de door ons deling de goed zijn Acta. Dar emimente schuilen. dan zulke Le Syn weken la zal van 1 zijn voor dat er tw en dat Pr men eenij zij praeste ga men Acta hebl aanhangig is vooral pers inza de belang van over Le leid en wel 1 van Delle uitnemene bezonnent ties niet. in getal a Dat inzak zondere Ik kan van zake kerkgeme nemen va digen me gen in de gebruikt zullen we

Met biz schijning genottenv kamf der der frau von Hfar

1. Tra 2. Le 3. Die

Dit he handel al feld, Bu

Buyer, G

Le pri aangeve nittenver den gron van Oud-

de Gerefo lofsbelijde Heidelber

Het sta inner, da zich hebl mogen d meerde k spreid on

t Kan hebben ge geschriftj waarvan met hun heb deze door de kerken k vriendelij de kenni anderen, adres ma

Wat m vooral de en helder verwacht leven in Calvinism in een kl